

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ Δ΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΕΤΑΡΤΗ 22 ΜΑΪΟΥ 2013 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΤΕΣΣΕΡΙΣ (4)

ΚΕΙΜΕΝΟ

Διονύσιος Σολωμός

Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ

5 [22.]

-
- Αλλά τό πλέξιμ' ἄργουνε¹ καί μου τ' ἀποκοιμουῖσε²
Ἦχος, γλυκύτατος ἤχος, ὅπου μέ προβοδοῦσε³.
- 25 Δέν εἶναι κορασιᾶς φωνή στά δάση πού φουντώνουν,
Καί βγαίνει τ' ἄστρο τοῦ βραδιοῦ καί τα νερά θολώνουν,
Καί τόν κρυφό της ἔρωτα τῆς βρύσης τραγουδάει,
Τοῦ δέντρου καί τοῦ λουλουδιοῦ πού ἀνοίγει καί λυγáει·
Δέν εἶν' ἀηδόνι κρητικό, πού σέρνει τή λαλιά του
- 30 Σέ ψηλούς βράχους κι ἄγριους ὅπ' ἔχει τή φωλιά του,
Κι ἀντιβουῖζει ὀλονυχτίς ἀπό πολλή γλυκάδα
Ἡ θάλασσα πολύ μακριά, πολύ μακριά ἢ πεδιάδα,
Ὅστε πού πρόβαλε ἡ αὐγή και ἔλιωσαν τ' ἀστέρια,
Κι ἀκούει κι αὐτή καί πέφτουν της τά ρόδα ἀπό τά χέρια·
- 35 Δέν εἶν' φιαμπόλι⁴ τό γλυκό, ὅπου τ' ἀγκίκαα μόνος
Στόν Ψηλορείτη ὅπου συχνά μ' ἐτράβουνεν ὁ πόνος
Κι ἔβλεπα τ' ἄστρο τ' οὐρανοῦ μεσουρανίς νά λάμπει
Καί τοῦ γελοῦσαν τά βουνά, τά πέλαγα κι οἱ κάμποι
Κι ἐτάραζε τά σπλάχνα μου ἐλευθεριᾶς ἐλπίδα
- 40 Κι ἐφώναζα: «ὦ θεϊκιά κι ὅλη αἵματα Πατρίδα!»
Κι ἄπλωνα κλαίοντας κατ' αὐτή τά χέρια μέ καμάρι·
Καλή 'ν' ἡ μαύρη πέτρα της καί τό ξερό χορτάρι.
Λαλούμενο⁵, πουλί, φωνή, δέν εἶναι νά ταιριάζει,
Ἴσως δέ σώζεται στή γῆ ἤχος πού νά τοῦ μοιάζει·

-
1. ἀργουνε· αργοπορούσε, καθυστερούσε, βράδυνε
2. μου τ' αποκοιμούσε· μου το καθυστερούσε, το καθιστούσε ράθυμο, νωθρό, αργό
3. με προβοδοῦσε· με προέπεμπε, με συνόδευε
4. φιαμπόλι· αυτοσχέδιο πνευστό ὄργανο των ποιμένων (σουραύλι)
5. λαλούμενο· μουσικό ὄργανο

- 45 Δέν εἶναι λόγια· ἦχος λεπτός.....
 Δέν ἤθελε⁶ τόν ξαναπειῖ ὁ ἀντίλαλος κοντά του.
 Ἄν εἶν' δέν ἤξερα κοντά, ἂν ἔρχονται ἀπό πέρα·
 Σάν τοῦ Μαῖου τές εὐωδιές γιομίζαν τόν ἀέρα,
 Γλυκύτατοι, ἀνεκδιήγητοι⁷
- 50 Μόλις εἶν' ἔτσι δυνατός ὁ Ἔρωτας καί ὁ Χάρος.
 Μ' ἄδραχνεν ὅλη τήν ψυχή, καί νά 'μπει δέν ἡμπόρει
 Ὁ οὐρανός, κι ἡ θάλασσα, κι ἡ ἀκρογιαλιά, κι ἡ κόρη·
 Μέ ἄδραχνε, καί μ' ἔκανε συχνά ν' ἀναζητήσω
 Τή σάρκα μου νά χωριστῶ γιά νά τόν ἀκλουθήσω.
- 55 Ἐπαψε τέλος κι ἄδειασεν ἡ φύσις κι ἡ ψυχή μου,
 Πού ἐστέναξε κι ἐγιόμισεν εὐθύς ὄχ τήν καλή μου·
 Καί τέλος φθάνω στό γιαλό τήν ἀρραβωνιασμένη,
 Τήν ἀπιθώνω μέ χαρά, κι ἦτανε πεθαμένη.

6. δεν ήθελε ·δεν επρόκειτο , δε θα τολμούσε να

7. ανεκδιήγητοι [ενν . ήχοι] · ανεκκλήτοι , ἀρρητοι , εξωανθρώπινοι

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A1. Τρία χαρακτηριστικά του Ευρωπαϊκού Ρομαντισμού, από τον οποίο επηρεάστηκε ο Σολωμός, είναι το μεταφυσικό στοιχείο, η αγάπη για την πατρίδα και η εξιδανίκευση του έρωτα. Για κάθε ένα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά να γράψετε ένα αντίστοιχο παράδειγμα μέσα από το κείμενο.

Μονάδες 15

B1. Σύμφωνα με τον Π. Μάκριτς: «Αυτό που κάνει εντύπωση (στον Σολωμό) είναι η επιμονή του να χρησιμοποιεί εικόνες από τον κόσμο της φύσης».

Να επιβεβαιώσετε την παραπάνω άποψη με μία εικόνα από τους στίχους 23-28 και άλλη μία από τους στίχους 35-43, παρουσιάζοντας το περιεχόμενο της καθεμιάς (μονάδες 10) και σχολιάζοντας τη λειτουργία της στο κείμενο (μονάδες 10).

Μονάδες 20

B2. Στους στίχους 29-34 «Δέν εἶν' ἀηδόνι ... ἀπό τά χέρια» να αναζητήσετε τέσσερα διαφορετικά σχήματα λόγου (μονάδες 8) και να σχολιάσετε τη λειτουργία τους στο κείμενο (μονάδες 12).

Μονάδες 20

Γ1. Να σχολιάσετε τους δύο τελευταίους στίχους του ποιήματος σε ένα κείμενο 120-140 λέξεων:

Καί τέλος φθάνω στό γιαλό τήν ἀρραβωνιασμένη,
 Τήν ἀπιθώνω μέ χαρά, κι ἦτανε πεθαμένη.

Μονάδες 25

Δ1. Να συγκρίνετε ως προς το περιεχόμενο το απόσπασμα από το ποίημα **Ο Κρητικός** του Δ. Σολωμού με το παρακάτω απόσπασμα από τη νουβέλα του Ν.Λαπαθιώτη **Κάπου περνούσε μια φωνή**, αναφέροντας (μονάδες 5) και σχολιάζοντας (μονάδες 15) τρεις ομοιότητες και δύο διαφορές μεταξύ των δύο κειμένων.

Μονάδες 20

Ναπολέων Λαπαθιώτης

ΚΑΠΟΥ ΠΕΡΝΟΥΣΕ ΜΙΑ ΦΩΝΗ

Αυτό το βράδυ, η Ρηνούλα δεν κοιμήθηκε. Σαν ένας πυρετός γλυκός, της μέλωνε τα μέλη. Όλη νύχτα, μέχρι το πρωί, το αίμα της, πρώτη φορά, της τραγουδούσε, φανερά, τόσο ζεστά τραγούδια...Κι όταν, προς τα χαράματα, την πήρε λίγος ύπνος, είδε πως ήταν μέσα σ' ένα δάσος, –ένα μεγάλο δάσος γαλανό, μ' ένα πλήθος άγνωστα κι αλλόκοτα λουλούδια. Περπατούσε, λέει, μέσ' στην πρασινάδα, σκυμμένη, και με κάποια δυσκολία, χωρίς, όμως αυτό, να συνοδεύεται κι απ' τη συνηθισμένη αγωνία, που συνοδεύει κάποιους εφιάλτες. [...]Και την ίδια τη στιγμή, χωρίς ν' αλλάξει τίποτε, μια μελωδία σιγανή γεννήθηκε κι απλώθηκε, σαν ένα κόρο¹ από γνώριμες φωνές, που, μέσα τους, ξεχώριζε γλυκιά και δυνατή, την ήμερα παθητική και πλέρια του Σωτήρη! Κι η φωνή δυνάμωνε, δυνάμωνε, και σε λίγο σκέπασε και σκόρπισε τις άλλες, –κι έμεινε μονάχη και κυρίαρχη, γιομίζοντας τη γη, τον ουρανό, γιομίζοντας το νου και την καρδιά της! Κι είχ' ένα παράπονο βαθύ, η χιμαιρική αυτή φωνή, – κι έμοιαζε μ' ένα χάδι τρυφερό, λησμονημένο, γνώριμο, κι απόκοσμο! Κι η ψυχή της έλιωνε βαθιά, σαν το κερί, σβήνοντας σε μια γλύκα πρωτογνώριστη, σε μια σπαραχτική, πρωτοδοκίμαστη, και σαν απεγνωσμένη, νοσταλγία! Και καθώς ήταν έτοιμη να σβήσει, και να λιώσει, πίστεψε πως ήταν πια φτασμένη στον παράδεισο...

Κι η Ρηνούλα ξύπνησε με μιας, σα μεθυσμένη, –και κρύβοντας το πρόσωπο μέσ' στο προσκέφαλό της, μην τύχει και τη νιώσουν από δίπλα, ξέσπασε σ' ένα σιγανό παράπονο πνιγμένο...

Ν. Λαπαθιώτης, *Κάπου περνούσε μια φωνή*, Εκδόσεις Ερατώ, Αθήνα 2011, σ. 71-73

1. κόρος χορωδία

ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1) Ο Ευρωπαϊκός Ρομαντισμός είναι το καλλιτεχνικό κίνημα που έχει επηρεάσει καταλυτικά τα βασικά θέματα της σολωμικής ποίησης και γενικότερα της Επτανησιακής Σχολής.

Ένα χαρακτηριστικό θέμα είναι το **μεταφυσικό στοιχείο**, όπως αυτό εκφράζεται μέσα από την υπερβατική ηχητική εμπειρία του ήρωα. Πρόκειται για το άκουσμα του «γλυκύτατου ηχού», το οποίο μόνο αυτός, ως «αλαφροϊσκιωτος», αξιώνεται να βιώσει. Οι υπερφυσικές ιδιότητες του απόκοσμου ήχου αποτυπώνονται με ενάργεια στους στίχους 45-48, στους οποίους ο ήχος παρουσιάζεται ως ασύλληπτος και ανείπωτος «Δέν είναι λόγια... άνεκδιήγητοι...», χωρίς αντίλαλο, με απροσδιόριστη την πηγή προέλευσής του και ως ερέθισμα που συγκλονίζει όλες τις αισθήσεις.

Η **αγάπη για την πατρίδα** του ποιητικού ήρωα παραπέμπει στον ίδιο τον ένθερμο πατριωτισμό του ποιητή και τη βαθιά του πίστη στους εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες, που συνδέεται με τις ρομαντικές του αντιλήψεις. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύεται στους στίχους 39-42, στους οποίους ο ήρωας εκφράζει την οδύνη του για τη σκλαβιά της αγαπημένης Πατρίδας «Στόν Ψηλορείτη... ό πόνος... κλαίοντας». Ωστόσο, συγκλονίζει την ψυχή και το φρόνημά του η πίστη στην ελευθερία της Πατρίδας την οποία αποκαλεί «θεϊκιά» αν και είναι «όλη αίματα» και την καμαρώνει («μέ καμάρι»), καθώς στα μάτια της ψυχής του «ή μαύρη πέτρα της καί τό ξερό χορτάρι», η καμένη και λεηλατημένη από τους Τούρκους γη της, φαίνεται «Καλή», δηλαδή ωραία.

Η **εξιδανίκευση του έρωτα** αποτελεί ένα άλλο χαρακτηριστικό ρομαντικό μοτίβο, ως έκφραση του απόλυτου, ανέφικτου, πλατωνικού έρωτα για την κόρη-προσωποποίηση της ομορφιάς και της χάρης. Στη συγκεκριμένη ενότητα χαρακτηριστική αναφορά εντοπίζεται στους στίχους 55-56 όπου ο Κρητικός μετά την παύση του απόκοσμου ήχου, που σηματοδοτεί τη λήξη της υπερβατικής του εμπειρίας και την επιστροφή του στη γήινη πραγματικότητα, αισθάνεται την ψυχή του να «γιομίζει εϋθύς» από «τήν καλή του» και την επιθυμία για τη σωτηρία της, που, εξάλλου, αποτελεί τον ευγενικό του στόχο.

B1) Το μοτίβο της φύσης έχει διττή και **αμφίσημη λειτουργία** στο κείμενο και γενικότερα στα ποιήματα της ώριμης περιόδου της σολωμικής δημιουργίας. Η φύση παρουσιάζεται άλλοτε ως άγρια και επιθετική, ως άλογη βία που αντιμάχεται τον αγώνα του ήρωα για επιβίωση και άλλοτε ως ήρεμη, γλυκιά, μαγευτική. Η μαγεία της ωστόσο, δεν έχει μόνο μεταφορική αλλά και κυριολεκτική σημασία, καθώς καθιστά τον ήρωα υποχείριο της· τον αποπροσανατολίζει, τον σαγηνεύει και τον αποσπά από το στόχο του. Επίσης, η φύση στο συγκεκριμένο κείμενο παρουσιάζεται και με την υλική της υπόσταση αλλά και με την πνευματική: ο γλυκύτατος ήχος είναι η ηχητική έκφραση του πνεύματος της «Ιδέας»- κατά τη σολωμική έκφραση- που ενυπάρχει στην φύση. Αυτός θα βυθίσει τον ήρωα σε μια γλυκιά, εκστατική εμπειρία, η οποία ωστόσο, θα τον αποδυναμώσει στην πάλη του με τα κύματα, καταλύοντας την αγωνιστικότητά του, με μοιραίο επακόλουθο το θάνατο της κόρης.

Στους στίχους 35-43 υπάρχει μια εικόνα της φύσης που αποτυπώνεται στον εμβληματικό, στη σολωμική ποίηση, στίχο 42. Η «μαύρη πέτρα» και το «ξερό χορτάρι» παραπέμπουν συνεκδοχικά στην καμένη, χέρσα και λεηλατημένη από τους Τούρκους κρητική γη. Όμως, αυτή η αντικειμενικά αντικειμενική εικόνα της φύσης στα μάτια της ψυχής του πατριώτη ήρωα είναι «καλή», δηλαδή όμορφη, γιατί πιστεύει σ' αυτήν και συγκλονίζεται από την ελπίδα της ελευθερίας της. Η πατρίδα δεν είναι ουδέτερο τοπίο αλλά ο τόπος της καρδιάς.

B2) α) Αποφατική παρομοίωση: «Δέν εἶν' ἀηδόνι... ἀπό τά χέρια»

β) Υπερβολή: «ἀντιβουΐζει όλονυχτίς»

γ) **Χιαστό:** «Ἡ θάλασσα πολύ μακριά,
πολύ μακριά ή πεδιάδα»

δ) **Προσωποποίηση:** «ή αὐγή... καί πέφτουν της τά ρόδα ἀπό τὰ χέρια»

α) Η **αποφατική παρομοίωση** είναι ένα χαρακτηριστικό σχήμα που αποδίδει την ασύμμετρη σύγκριση ανάμεσα στην υπερβατική εμπειρία του «γλυκύτατου ήχου» και το κελάηδημα του αηδονιού που αποτελεί ηχητική εμπειρία προσιτή στον κοινό άνθρωπο.

β) Η **υπερβολή** προσδίδει έμφαση στη γλυκύτητα του ήχου από το κελάηδημα του αηδονιού.

γ) Το **χιαστό** σχήμα, σε συνδυασμό με την παρήχηση του άλφα, αποδίδει την εμβέλεια του ήχου, ο οποίος, από τους «ψηλούς βράχους κι ἄγριους» ακούγεται στα πέρατα της πλάσης.

δ) Η **προσωποποίηση** της αυγής αποτυπώνει τη σαγήνη που ασκεί ο ήχος στη φύση, με αναφορές στην ομηρική «ροδοδάκτυλη Ἴω». Η κατάπληκτη φύση παρουσιάζεται εδώ εκστατική στο άκουσμα του μαγευτικού ήχου.

Γ1) Στο καταληκτικό δίστιχο του ποιήματος παρουσιάζεται η επίτευξη του πολυπόθητου στόχου του ήρωα που τέθηκε εξ αρχής, διαμορφώνοντας έτσι το σχήμα του κύκλου και την ολοκλήρωση της ποιητικής αφήγησης. Μέσα από ένα αφηγηματικό άλμα, που εξυπηρετεί την ποιητική οικονομία, ο ήρωας «τέλος φθάνει στό γιαλό τήν ἄρραβωνιασμένη». Η μετατροπή του ρήματος σε μεταβατικό είναι μια συντακτική απόκλιση που αποτυπώνει εμφaticά ότι ο στόχος του ήρωα ήταν η σωτηρία της αδύναμης και εξαρτημένης από αυτόν κόρης. Ο ευγενής αυτός στόχος συμπυκνώνει το ηρωικό του ήθος που αντιμεχόταν η φύση, με τα εξωτερικά εμπόδια που του έθετε. Εξάλλου, η κορασιά αποτελεί το μοναδικό, εν ζωή αγαπημένο πρόσωπο του Κρητικού, αφού το παρελθόν του στην Κρήτη σημαδεύτηκε από την απώλεια όλων των μελών της οικογενείας του. Ο Σολωμός φροντίζει να απαλείψει κάθε υποψία του αναγνώστη ότι ο Κρητικός αγωνίζεται από κάποια στιγμή κι έπειτα, να σώσει μια νεκρή, γεγονός που εντείνει την τραγικότητα του καταληκτικού στίχου και της αντίθεσης ανάμεσα στην πολυπόθητη άφιξη στο ακρογιάλι «τήν ἀπιθώνω μέ χαρά» και τη διαπίστωση πως η αγαπημένη του είναι πλέον νεκρή «κι ήτανε πεθαμένη».

Ωστόσο, σε συμβολικό επίπεδο, η απώλεια της κόρης αποτελεί την τελευταία και τραγικότερη δοκιμασία του ήρωα ως προϋπόθεση για την ηθική του ολοκλήρωση, που θα συντελεστεί μέσα από την έσχατη ένδεια, την απόλυτη απεξάρτηση από τα υλικά αγαθά αλλά και την απόλυτη μοναξιά.

Δ1) Το σολωμικό κείμενο και το συγκεκριμένο απόσπασμα από τη νουβέλα του Ν. Λαπαθιώτη παρουσιάζουν ευδιάκριτες ομοιότητες /συνάψεις/ αναλογίες αλλά και διαφορές.

Ειδικότερα, **χαρακτηριστικό κοινό στοιχείο των δύο κειμένων** είναι το **κεντρικό θέμα του γλυκύτατου, μαγευτικού ήχου**, που συγκλονίζει τα αφηγηματικά πρόσωπα. Ο Κρητικός επηρεάζεται καταλυτικά από ένα «γλυκύτατο ήχο» που δεν μπορεί να συγκριθεί με κανένα οικείο ανθρώπινο άκουσμα. Ο ήχος συγκλονίζει την ύπαρξή του και του δημιουργεί την ακατανίκητη επιθυμία να «χωριστεί» η ψυχή από τη σάρκα του για να ενωθεί

με τη συμπαντική αρμονία που ο ήχος εκφράζει. Αντίστοιχα στο παράλληλο κείμενο, η ύπαρξη της ηρωίδας συγκλονίζεται, επίσης, από έναν ήχο, «μια μελωδία σιγανή», στην οποία «ξεχώριζε γλυκιά κα δυνατή» η φωνή του αγαπημένου της. Επιπλέον, **ομοιότητα μπορεί να θεωρηθεί το χωροχρονικό πλαίσιο της ποιητικής αφήγησης στα δύο κείμενα.** Στο ποίημα του Σολωμού παρουσιάζεται η φωνή μιας κορασιάς «στά δάση που φουντώνουν» και στο παράλληλο η Ρηνούλα ονειρεύεται πως βρίσκεται σ' ένα δάσος και περπατά σκυμμένη «μέσ' στην πρασινάδα». Ο χρόνος είναι, επίσης, ανάλογος, καθώς στον «Κρητικό» το κελάδημα του αηδονιού «αντιβουίζει όλονυχτίς» «Ώστε πού πρόβαλε ή αύγή» και στο παράλληλο κείμενο η Ρηνούλα συγκλονίζεται από τους ήχους «Όλη νύχτα, μέχρι το πρωί». **Τρίτη σημαντική ομοιότητα θα μπορούσε να θεωρηθεί το θέμα του έρωτα.** Στον «Κρητικό» η κινητήρια δύναμη του αγώνα του ήρωα είναι η προσπάθεια σωτηρίας της αγαπημένης του. Στο παράλληλο, η φωνή του αγαπημένου της ηρωίδας «σκέπασε και σκόρπισε τις άλλες», «γιομίζοντας τη γη, τον ουρανό, γιομίζοντας το νου και την καρδιά της».

Πρόδηλες διαφορές ανάμεσα στα δύο κείμενα θα μπορούσαν να θεωρηθούν αφενός το **φύλο των αφηγηματικών προσώπων:** στον «Κρητικό» άνδρας, στο παράλληλο γυναίκα» και κυρίως **η ταυτότητα της ηχητικής εμπειρίας.** Ο Κρητικός ακούει, μόνος αυτός, έναν υπερβατικό, απόκοσμο ήχο, που του δημιουργεί εμπειρία έκστασης ενώ η «Ρηνούλα» στο παράλληλο ακούει «γνώριμες φωνές» από τις οποίες ξεχωρίζει η φωνή του Σωτήρη.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Το ποιητικό κείμενο του Δ. Σολωμού «Ο Κρητικός» κρίνεται εξαιρετικά απαιτητικό, λόγω των πολλαπλών συμβολισμών του και των διαφορετικών επιπέδων ερμηνείας του. Γι' αυτό το λόγο, το δοθέν διαγώνισμα και ειδικότερα το συγκεκριμένο απόσπασμα της ενότητας 5 [22] απευθύνεται σε καλά προετοιμασμένους μαθητές, επαρκώς εξοικειωμένους με την αισθητική και νοηματική προσέγγιση του κειμένου.

Αναφορικά με τα επιμέρους ερωτήματα, παρατηρείται η παγίωση κάποιων στοιχείων, όπως είναι: α) διάσπαση της ερώτησης Α σε τρία υποερωτήματα, β) σταθερό ζητούμενο εκφραστικά μέσα-σχήματα λόγου και η λειτουργία τους στο κείμενο, (ερώτηση Β2), γ) συγκεκριμένες ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στο διδαγμένο και το παράλληλο κείμενο ως ζητούμενο που παρουσιάστηκε από τις Πανελλαδικές του 2012.

Ενδιαφέρον στοιχείο αποτελεί το ζητούμενο Γ, στο οποίο φέτος ζητήθηκε η ανάπτυξη ενός πολύ περιορισμένου αποσπάσματος δύο μόλις στίχων σε έκταση 120-140 λέξεων.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΜΙΧΕΛΑΚΟΥ Π.- ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ Π.- ΤΟΛΙΑ Π.